

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университетінің Ғылым жаршысы (пәнаралық) = Вестник науки Казахского агротехнического университета им. С.Сейфуллина (междисциплинарный). - 2020. - №1 (104). - P.191-197

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚАҒАЗ ҚАПТАМАНЫҢ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ СТАНДАРТТАЛҒАН ӘДІСТЕРМЕН ҚАПТАМАНЫҢ САПАСЫН ЖАҚСARTУ

Ниязбекова¹ Р.К., Аккурт² С.,
Ибжанова¹ А.А.

¹С.Сейфуллин ат.Қазақ агротехникалық университеті,
²Измир технологиялық институты,
Gulbahce Koyu, Izmir, Turkey

Андатпа

Бұл жұмыста Қазақстан Республикасындағы қаптаманың қазіргі жағдайы мен қаптама рөлі және оған қойылатын талаптар туралы жазылған. Кеден одағының техникалық регламенті (КО ТР) 005/2011 енгізуімен өнімнің бір елден екінші елге өтуі кезінде қаптама өндірісінде елеулі өзгерістер болғаны туралы мәліметтер бар. Сонымен қатар, Қазақстан экономикасы салаларының дамуы отандық қағаз нарығының дамуына оң әсер еткендігі және бүгінгі күні қаптама материалдары нарығы жаңа материалдардың, технологиялар мен шешімдердің түрлі ұсыныстарымен толықтырылып жатқандығы көрсетілген. Қазақстанда «Қаптама азық-түлікті үнемдейді» бағытында зерттеулер жүргізу және азық-түлікке арналған қаптама материалдарының сапасын жақсарту мақсатында арнайы міндеттерді орындау қажет. Қаптаманың ең танымал түрі қағазды ауыл шаруашылық қалдықтарынан жасау туралы ең тиімді шешім ұсынылған, себебі, қағаз өндіруге арналған шығындар едәуір төмендеуі мүмкін.

Кілттік сөздер: қағаз қаптама, Қазақстан Республикасы, талаптар, Кеден одағы, техникалық регламент, қаптаманың қауіпсіздігі, стандартталған әдістер, шикізат, сабан, қағаз қалдықтары.

Кіріспе

«Қазақстан-2050» стратегиясына сәйкес, 2025 жылға дейінгі жеті маңызды жүйелі реформаның және жеті басым саясаттың төңірегінде құрылған ол ұзақ мерзімді жеті басымдықты, оның ішінде пайда алу, инвестициялар мен бәсекеге қабілеттіліктен қайтарым алу принципіне негізделген

экономикалық прагматизмді іске асыруды көздейді [1].

Тауарды нарықта жылжытудың тиімді құралы болып өнімнің имиджін жасау болып табылады, әрине ол қаптамасыз мүмкін емес. Қаптама маркетингтік қызметтің ең икемді құралы болып табылады, өйткені оның өзгеруі өндірушіден

айтарлықтай шығындарды талап етпейді, сонымен қатар, бірқатар функционалдық міндеттерді шешуге мүмкіндік береді [2, 6]. Қазіргі заманғы қаптаманы пайдалану, қажетті жарнамалық ақпараттық жүктемемен оның әсем безендірілуі тауарларды сату процесін жеделдетуге, оларды тұтынуды жеңілдетуге мүмкіндік береді.

Қаптаманың ең маңызды көрсеткіштерінің бірі, оның сапасы болып табылады. Кеден Одағы елдері үшін қаптаманың негізгі көрсеткіштері КО ТР 005/2011 және стандарттармен регламенттеледі, олар Кеден одағының «Қаптама қауіпсіздігі туралы» техникалық регламентінің талаптарын қолдану және орындау және өнімнің сәйкестігін бағалауды (растауды) жүзеге асыру үшін қажетті зерттеу (сынау) және өлшеу қағидалары мен әдістерін, оның ішінде үлгілерді іріктеу қағидаларын қамтитын стандарттар тізбесіне кіреді (16 тамыз 2011 ж. № 769 Кеден одағының комиссиясымен бекітілген).

Қаптама материалдарының қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қаптаманың жаңа материалдарының қасиеттерін ескеретін стандартталған әдістемелер болуы қажет. Технологияларды дамыту, жаңа микро және наноқұрылымды, модификацияланған композициялық материалдарды жасау қаптаманың өмірлік циклі процесінің ерте сатысында - ғылыми әзірлемелер сатысында және жобалау кезінде сапа көрсеткіштерін анықтау бойынша

әдістемелер жасауды талап етеді. Қаптаманы қайта пайдалану мүмкіндігі немесе ресурс үнемдеу мақсатында, оны экологиялық таза және экономикалық тиімді кәдеге жарату мүмкіндігі, үлкен маңызға ие. Осының барлығы стандартталған сынау әдістерін қолдануды талап етеді. Еуроодақтың қаптама өнімдері саласындағы көптеген зерттеулері компоненттердің миграциясы бойынша шектеулерге, токсикологиялық зерттеулер мен сынау әдістерін стандарттауға негізделеді. Қаптама материалдарының сапа көрсеткіштерін бақылауды және оларды дұрыс салыстыруды қамтамасыз ету үшін қаптама материалдарының параметрлерін өлшеудің қазіргі заманғы, ғылыми-негізделген әдістері мен стандартталған әдістемелерінің болуы қажет. Қаптама материалдарын өндіруші бірқатар Қазақстандық кәсіпорындар ISO 9000 стандарттары бойынша аккредиттелген және олардың сапасын бақылау халықаралық нормалармен қатаң регламенттелген. Көптеген кәсіпорындар жұмыста кәсіпорынның ішкі нормативтері мен стандарттарын пайдаланады. Қазақстан сынаудың барлық құрамдас әдістерін (терминология, сынамаларды іріктеу, үлгілерді баптау, өлшеу, нәтижелерді өңдеу) үйлестіруі тиіс [3, 5, 9].

Инновациялық технологияларды енгізу қаптама материалдары өндірісін дамытуды, өндірістің барлық кезеңдерінде

пайдалануға болатын материалдардың қасиеттері туралы шынайы және объективті

ақпаратпен қамтамасыз етуге қабілетті аккредиттелген зертханаларды құруды көздейді.

Сурет 1 –Қазақстанның түрлі салалары кәсіпорындарының жылына қағаз қаптамасын тұтыну көлемі, %

Қазіргі таңда отандық қағаз қаптама өндірушілері қаптама өндіруде ішкі нарықтың 60% - дан астамын алады. Қазақстандық қаптау кәсіпорындарының өндірістік қуаты орташа есеппен 40% - ға жүктелген. Басты себеп, Қазақстандық қаптама өндірушіге ішкі нарықтың 30%-ға жуығы тиесілі, нарықтың қалған сегменті Қытай мен Ресейден келетін қаптамалар импортын құрайды.

Қағаз қаптаманың сапа көрсеткіштері көп. Отандық және импорттық қағаз қаптама ұсыныстарының саны көп, сондықтан КО ТР 005/2011 «Қаптама қауіпсіздігі туралы» енгізу қағаздан жасалатын

картондардың түрлері мен әртүрлілігін біріздендіруге ықпал етеді, оларды қауіпсіздіктің негізгі көрсеткіштері бойынша бағалауға мүмкіндік береді [5, 11].

Қағазды қайта өңдеу саласындағы зерттеулердің қазіргі заманғы бағыты мамандандырылған технологиялық жабдықтарды жасауға, макултуралық массаны дайындаудың қажетті деңгейін қамтамасыз ететін химикаттар мен қосалқы заттарды әзірлеуге бағытталған. Макултураны қолдану проблемасы бар ассортиментті кеңейту емес, композициядағы қайталама талшықтардың қандай да бір үлесі

бар қағаз бен картонның игерілген түрлерін өндіру болып табылады. Макулатураны әртүрлі елдерде қайталама шикізат ретінде қолдану әртүрлі нормативтік құжаттармен реттеледі.

Кеден одағының техникалық регламенті 005/2011 «Қаптама қауіпсіздігі туралы» қолдану нәтижесінде ерікті негізді құрайды, сондай-ақ зерттеулер (сынақтар) мен өлшеулердің қағидалары мен әдістерін, оның ішінде техникалық регламентінің талаптарын қолдану және орындау және өнімнің сәйкестігін бағалауды (растауды) жүзеге асыру үшін қажетті үлгілерді іріктеу қағидаларын қамтитын мемлекетаралық стандарттардың талаптарын сақтауды талап етеді[3].

Қазақстандық қағаз және картон өндіру нарығы жылына кемінде 25 мың тоннаны құрайды. «Қазақстан Қағазы» АҚ қағаз өнімдерін шығарып қана қоймай, қағазды екінші реттікпайдаланудың негізгі тұтынушысы, сонымен қатар, Алматы қаласы мен Алматы облысында – 59% («БумТранс» ЖШС, «Рахат» ААҚ, «Алматы маргарин зауыты» ААҚ және т.б.) және Оңтүстік Қазақстан облысында (тұтынушылардың 15%-ы) орналасқан. Елдің осы облыстарындағы қағазды екінші реттік пайдаланатын тұтынушылардың жоғары пайызы осы аймақтардағы тамақ өнеркәсібі кәсіпорындарының шоғырлануымен түсіндіріледі. Қазақстанға қағаз бен картон қағазды жеткізу құрылымында Ресейлік өндірушілердің целлюлоза-қағаз өнімдері басым.

Ресей үлесіне қағаз бен картон импортының жалпы көлемінің шамамен 80% келеді. Ресей өндірісінің қағаз өнімдерінің танымалдығының негізгі, себебі, оның бағасы мен сапасы жақсы. Қазақстанға қағаз бен картон экспорттайтын алыс шет елдер арасында Финляндия көш бастап тұр. Соңғы үш жылда қағаз бен картонды сатумен айналысатын компаниялардың саны айтарлықтай артты.

Қазіргі уақытта Қазақстан нарығында қағаз өнімдерін шығару бойынша «Қазақстан Қағазы» АҚ-ның үлесі шамамен 45%-ды құрайды. Шығарылатын қағаз сапасының өсуі есебінен компания Ресейлік импорттың бір бөлігін нарықтан ығыстырып, өз қағазының 30%-ын басқа Қазақстандық қағаз өнімдерін өндірушілерге сатуға қол жеткізді[4-5].

КО ТР 005/2011 талаптарына сәйкес Кеден одағының кедендік аумағында айналымға шығар алдында қаптама растау рәсіміне ұшырауы тиіс. Қаптаманың КО ТР 005/2011 талаптарына сәйкестігін растау міндетті сипатта болады және сәйкестікті декларациялау нысанында жүзеге асырылады. КО ТР 005 талаптарына сәйкес келетін және сәйкестікті растау рәсімінен өткен қаптамада ілеспе құжаттамада қойылатын Кеден одағына мүше мемлекеттердің нарығындағы өнімнің бірыңғай айналым белгісімен таңбалануы тиіс.

Кеден одағының техникалық регламенті 005/2011 енгізумен белгілі бір қиындықтар жойылды:

1) қаптамаға қойылатын талаптар көбінесе импорттаушы елде қолданылатын буып-түю материалдарының қасиеттеріне, оның қайта өңделуі немесе биоыдырауы жөніндегі мүмкіндіктеріне және қолданыстағы басымдықтарға сүйене отырып жасалады;

2) талаптар шетелдік жеткізушілерді жергілікті қаптама

Қорытынды

Қаптама қандай да бір өнім өндіретін кез келген компанияның кәсіпкерлік қызметінің өмірлік маңызды компоненті болып табылады. Шын мәнінде, ол байланысты буынға айналады, онсыз тауарларды өндірушіден тұтынушыға дейін жеткізу мүмкін болмайды. Бұл ретте оның функциялары үнемі кеңейтіледі – өнімді өмірлік циклінде сақтау және қорғау, яғни сатып алушының

материалдарын пайдалануды тоқтатуға шектемейді;

3) шетелдік өнім берушілерге қаптама ыдысын жинауға және қайта пайдалануға, қайта өңдеуге және түпкілікті жоюға қатысты міндеттемелер жүктейтін импорттаушы елдердің заңдарына сәйкес іс-қимыл жасау қиын болатын талаптар.

сұраныстарын қанағаттандыру ең басты бағыт.

Қоғамның осы мәселелер туралы зерттеуі мен хабардар болуын күшейту үшін, Қазақстанда «Қаптама азық-түлікті үнемдейді» бағытында зерттеулер жүргізу және азық-түлікке арналған қаптама материалдарының сапасын жақсарту мақсатында келесі міндеттерді орындау қажет, 2-сурет.

Қаптама функциялары және деректер	Ымыраға келу	Өмірлік циклдің бағалауын әзірлеу	Қаптаманы ресімдеу процесі	Мүдделі тараптардың ынталандырылуы
• Әр түрлі өнімдер үшін тағамдық қалдықтарға әсер ететін қаптама функциялары туралы нақты деректерді анықтау және алу	• Өнімнің жалпы экологиялық ауыртпалығын түсіну және қаптама және ымыраға келу мәселесін түсіну	• Қаптама функциялары өмірлік циклді бағалауда қалай өңделуі керек екенін түсінуді дамыту	• Қаптаманы жақсарту үшін қолайлы жобалау әдістерін әзірлеу	• Мүдделі тараптарға қалдықтарды қысқартуға мүмкіндік беретін бизнес-модельдерді зерттеу

Сурет2 - Орау сапасын жақсарту жөніндегі міндеттер

Осылайша, көрсетілген стандартталған нормалар қаптаманың тиісті сапасы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін прогрессивті техникалық шешімдер мен мониторингті жүзеге асырудың ғылыми әдістерін қолдануды дамытады.

Қазақстан Республикасында тұтынуға арналған қаптама нарығының мәселелері:

- тұтыну қаптамасы нарығында бәсекелестіктің болмауы;

- импорттық өніммен салыстырғанда Қазақстандық қаптама өнімінің төмен сапасы;

- қаптаманы өндіретін технология мен жабдықтардың елімізде әлсіз дамуы;

- елімізде өз шикізатының аз болуы;

- қаптаманың ерекше түрлерінің болмауы;

- қаптама өндіру, жасап шығару бойынша жоғары білікті мамандардың болмауы;

- мемлекет тарапынан қолдаудың болмауы.

Бүгінгі күні қаптама материалдары нарығы жаңа материалдардың, технологиялар мен шешімдердің түрлі ұсыныстарымен толықтырылып жатыр. Қаптаманың ең танымал түрі қағаз және картон болып табылады.

Картон-қағаз қаптамасының сапасын жақсарту, өнім ассортиментін кеңейту, отандық тұтынушыны қанағаттандыру, әлемдік кеңістікте интеграциялау міндетті

халықаралық талаптарды қатаң сақтай отырып мүмкін болады.

Егер қағаз өндіру өндірісіне ауыл шаруашылығының қалдықтары, атап айтқанда егістікте қалатын және жағылатын бидай мен күріштің сабанын пайдаланса және өндірістік қалдықтар, яғни өнеркәсіптен шыққан қағаз қалдықтарынан қаптама үшін пайдаланылатын қағаз жасау арқылы, қағаз өндіруге арналған шығындарды едәуір төмендетуге болады. Ауыл шаруашылығы қалдықтары мен өнеркәсіптен шыққан қағаз қалдықтарын қағаз өндіруде шикізат ретінде өндірістік айналымға тарту шаруашылықтардың қосымша пайда алуына, жаңа жұмыс орындарын құруға, сонымен қатар қағаз қалдықтар мен сабанды жағу нәтижесінде қоршаған ортаға экологиялық жүктемені азайту есебінен ықпал ететін болады.

Әдебиеттер тізімі

1. Стратегиялар мен бағдарламалар. «Қазақстан – 2050» Стратегиясы [Электронды ресурс]. – 2012. – URL: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1200002050> (дата обращения: 18.03.2020).

2. Ларионов В.Г., Скрыпникова М.Н. Упаковка как фактор маркетинговой деятельности // Маркетинг в России и за рубежом, № 4, 2000.- С.38-42.

3. КО ТР 005/2011 Кеден одағының техникалық регламенті «Қаптама қауіпсіздігі туралы» 2011 жылғы 16 тамыздағы № 769

4. Выпуск бумажной продукции в Казахстане достиг более 18 млрд тенге за 4 месяца [Электронды ресурс]. – 2018. – URL: <https://kursiv.kz/news/kompanii-i-rynki/2018-06/vypusk-bumazhnoy-produkcii-v-kazakhstane-dostig-bolee-18-mlrd-tenge> (дата обращения: 18.03.2020).

5. Ниязбекова Р.К., Ибжанова А.А., Ибраева Ж.Т., Аязбаева А.Б. Тара и упаковка // Научное и техническое обеспечение

АПК:Сбор.материал. Междун. научно-практ.конф., посвящ. 100–летию ФГБОУ ВО Омский ГАУ, Омск, Россия, 2018. – С. 110-120.

6. Кеден одағының 005/2011 «Қаптама қауіпсіздігі туралы» техникалық регламентін қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдар/МИНСК: БелГИМ, 2013.

7. Упаковка как фактор сохранения качества пищевой продукции (ТР ТС «О безопасности упаковки») Чалых Т.И., МГУТУ им. К. Г. Разумовского (ПКУ), 2018

8. Wikström, F., Williams, H., Verghese, K., and Clune, S. 2014. The influence of packaging attributes on consumer behaviour in food packaging LCA studies//Journal of Cleaner Production.#73: 100– 108page.

9. ХайнТ. Всеобуупаковке. Эволюцияисекретыкоробок, бутылок, консервных банок и тубиков. – СПб., 1997. – 282 с.

10. Упаковка пищевых продуктов под ред. Р. Коулза, Д.МакДауэлла, М. Дж. Кирвана. Перевод с англ. яз. под науч.редакц. Л. Г. Махотиной. – СПб., 2008. – 420 с.

11. К.Кривошонок. Правила упаковки пищевых продуктов // Ресторанные ведомости, Москва, Россия, №04.2019 – С. 13-19.

REFERENCES

1. Strategies and programs. Strategy "Kazakhstan - 2050" [Electronic resource]. - 2012. - URL: <http://adilet.zan.kz/eng/docs/K1200002050> (date of application: 18.03.2020).

2. Larionov VG, Skrypnikova MN Packaging as a factor of marketing activity // Marketing in Russia and abroad, № 4, 2000. - P.38-42.

3. CU TR 005/2011 Technical Regulation of the Customs Union “On Packaging Safety” dated August 16, 2011 № 769

4. Issue of paper products in Kazakhstan will reach more than 18 billion tenge for 4 months [Electronic resource]. - 2018. - URL: <https://kursiv.kz/news/kompanii-i-rynki/2018-06/vypusk-bumazhnoy-produkcii-v-kazakhstan-dostig-bolee-18-mlrd-tenge> (date of application: 18.03 .2020).

5. Niyazbekova R.K, Ibzhanova A.A, IbraevaZh.T., Ayazbaeva A.B. Tara and packaging // Scientific and technical support APK: Collection. material. Mejdun. scientific-practical. conf., dedication. 100th anniversary of FGBOU in Omsk GAU, Omsk, Russia, 2018. - P. 110-120.

6. Guidelines for the application of the Technical Regulation of the Customs Union 005/2011 "On the safety of packaging" / MINSK: BelGIM, 2013.

7. Packaging as a factor in preserving the quality of food products (TR ТС "On the safety of packaging") Chalykh TI, Moscow State Technical University. K. G. Razumovsky (PCU), 2018

8. Wikström, F., Williams, H., Verghese, K., and Clune, S .. 2014. The influence of packaging attributes on consumer behavior in food packaging LCA studies // Journal of Cleaner Production. # 73: 100 – 108p.

9. Hein T. All about packaging. Evolution and secrets of boxes, bottles, cans and tubes. - SPb., 1997. - 282 p.

10. Packaging of edible products under ed. R. Колзза, Д. McDowell, М. ; J. Kirwana. Translation from English. spring. under science. ed. L. G. Махотиной. - SPb., 2008. - 420 p.

11. К. Krivoshonok. Rules of packing of food products // Restaurant sheets, Moscow, Russia, №04. 2019 - P. 13-19.

СОСТОЯНИЕ БУМАЖНОЙ УПАКОВКИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН И ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА УПАКОВКИ СТАНДАРТИЗИРОВАННЫМИ МЕТОДАМИ

*Ниязбекова¹ Р.К., Аккурт² С. ,
Ибжанова¹ А.А.*

¹Казахский агротехнический университет им.С.Сейфуллина,

²Измирский технологический институт,

Gulbahce Koyu, Izmir, Turkey

Резюме

С введением технического регламента Таможенного союза (ТР ТС) 005/2011 в производстве упаковки были устранены определенные трудности. Развитие отраслей экономики Казахстана положительно повлияло на развитие отечественного бумажного рынка. На сегодняшний день рынок упаковочных материалов дополняется различными предложениями новых материалов, технологий и решений. Наиболее популярным видом упаковки является бумага. Затраты на производство бумаги для упаковки могут быть значительно снижены, если для производства бумаги использовать сельскохозяйственные отходы, в частности пшеничную и рисовую солому, которые остаются в поле и сжигаются, а также промышленные отходы, то есть бумага. Вовлечение сельскохозяйственных отходов и промышленных отходов бумаги в качестве сырья в бумажное производство будет способствовать дополнительному доходу фермерских хозяйств, созданию новых рабочих мест, а также снижению экологической нагрузки на окружающую среду в результате сжигания бумажных отходов и соломы.

Ключевые слова: бумажная упаковка, Республика Казахстан, требования, Таможенный союз, технические регламенты, безопасность упаковки, стандартизированные методы, сырье, солома, макулатура.

STATE OF PAPER PACKAGING IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND IMPROVING PACKAGING QUALITY BY STANDARDIZED METHODS

Niyazbekova¹ R.K.,

Akkurt² S., Izbhanova¹ A.A.

1) S. Seifullin Kazakh Agro Technical University,

2) Izmir Institute of Technology,

Gulbahce Koyu, Izmir, Turkey

Summary

With the introduction of the technical regulations of the Customs Union (TR CU) 005/2011, certain difficulties were eliminated in the production of packaging. The development of Kazakhstan's economic sectors has positively affected the development of the domestic paper market. Today, the packaging market is complemented by various offers of new materials, technologies and solutions. The most popular type of packaging is paper. The cost of producing paper for packaging can be significantly reduced by using agricultural waste, in particular wheat and rice straw, which remains in the field and is burnt, as well as industrial waste, i.e. paper, for paper production. The involvement of agricultural waste and industrial paper waste as a raw material in paper production will contribute to the additional income of farms, the creation of new jobs, as well as the reduction of the environmental burden due to the burning of paper waste and straw.

Key words: paper packaging, Republic of Kazakhstan, requirements, Customs Union, technical regulations, packaging safety, standardized methods, raw materials, straw, waste paper.